

ЕМИЛИО САЛГАРИ В ЦАРСТВОТО НА МРАКА

Превод от английски: Т. Бъчваров, Г. Жеков, И. Георгиев, 1992

chitanka.info

Знаете ли откъде идва това огромно количество каменни въглища, които движат машините на големите фабрики и бързите влакове и параходи, кръстосващи земята и моретата?

Може би мнозина от вас не знаят. Аз ще ви обясня.

Въглищата се копаят под земята в мините на Германия, Белгия, Франция и най-вече Англия, където те са най-много. Неизчерпаеми са запасите от въглища. От векове насам в мините работят хиляди въглекопачи.

Съществуват същински градове, които се намират под земята. Там всичко е черно — стени, подпори, сводове. Има грамадни галерии, по които се движи хилядна тълпа почернели, полуголи хора. Свирките на машините пищят всяка минута, а кирките разбиват неспирно черните скали. Чуват се взривове и раздробеното черно злато се търкаля по земята и се товари във вагонетките.

Каменните въглища, образувани от заровени преди хиляди години и вкаменени дървета, лежат на огромни пластове под земята. Твърде често тези пластове се намират на петстотин, дори на хиляда метра под земната повърхност.

Но това няма значение. Пробиват се дупки, копаят се галерии, строят се жилища с площадки и отдушници, за да влиза свеж въздух — и всичко това все под земята. Често тук се движат дори малки влакове. Хиляди хора работят тук без отдых много години.

В нескончаемите подземни галерии, които минават под градове, реки и езера, работата не спира никога. Какъв лош живот са принудени да водят тези нещастни хора! И на какви страшни опасности са изложени при изкопаването и прибирането на черното злато!

Понякога мината се срутва и погребва стотици хора, понякога галериите се наводняват и загиват онези, които не са могли да стигнат до изходите, но най-страшното е, когато избухват газовете. Те разтърсват цялата мина, разрушават къщите и машините, събарят галериите.

Гризу е най-голямата опасност за миньорите. Това е лесно възпламеним избухлив газ, който изтича от кухините във въглищните пластове и изпълва галериите. Ако някой неразумен миньор запали кибрит, гризу избухва. Надали има миньорско семейство, което да не е изгубило един или няколко души от членовете си.

Ще ви опиша една случка, която никога не мога да забравя. Разказа ми я един миньор от Нюкасъл — градът на въглищата, където всяка година се добиват десетки хиляди тонове.

Казваше се Хари.

Често го виждах с неговото обезобразено от белези лице. Дясната му страна беше грапава и синя, като че изгорена от огън. Беше с едно око. Следи от рани имаше и по ръцете си.

Беше грамаден човек, с широки ръце и гръб, като на мечка.

Вече не беше миньор. Изкарваше си хляба като товарач. Товареше въглища на параходите и не беше зле. Работеше за двама.

Един неделен ден го видях да се разхожда край брега с лула в устата, която никога не сваляше. Повиках го на борда и му предложих малко от тютюна, който бях донесъл от Ориента. От дума на дума, помолих го да ми разкаже как е изгубил окото си и е получил тези белези...

— Всичко се дължи на газа гризу, господине — обясни ми той. — Все пак аз съм късметлия, защото триста души оставиха костите си в мината Рос... Известно ви е, че гризу е черният звяр на каменовъглените мини. Страшни са пораженията, когато избухне. Зачерня много домове.

— Знам — отговорих.

— Господине, това, което се случи с мене, не го пожелавам и на смъртния си враг. Чудо е, че не полудях. Но не такава участ имаше Брил. Посетих го веднъж, не ми хареса. Съзнанието му е помътено. И не вярвам някога да се оправя.

— Кой е този Брил? — попитах.

— Другар, с който работех и който успя, също като мен, да се спаси. Четири години работих непрекъснато в мината Рос, където има над 1200 души миньори.

През това време ставаха частични наводнения, тъй като някои от галериите минават под обширно блато. Филтрите бяха много нагъсто и никой не предполагаше, че може да се случи някакво пропукване. Докато настъпи страшният ден, когато ни сполетя голямото нещастие.

Беше обед. Сутринта бяха възпламенили голямо количество взривни материали в някаква далечна галерия. Трябваше да разбият една маса въглища, която тежеше няколко стотин тона. Инженерите

веднага забелязали, че гризу, тоя проклет газ, изтича от пукнатините и като по-лек се събира в безкрайните извивки на галериите.

Дадоха тревожен сигнал и предупредиха да не се палят миньорските лампи, ако случайно някоя от тях угасне. Заедно с Брил се намирахме в една отдалечена галерия, където трябваше да подготвим за извозване взривените въглища. Работата беше мъчна и тежка поради многобройните филтри, които на дълбочина 300 метра под земната повърхност се срещат по-често.

Удари звънецът за обедна почивка. Оставихме инструментите и напуснахме работата. Внезапно се разнесе страшен трясък, последван от викове:

— Бягайте! Гризу! Гризу!

Трябва да сте патили, за да разберете страха, който обзе миньорите при този вик. Идваше нещастиято, което никоя човешка сила не бе в състояние да предотврати.

Взривовете в галериите бяха толкова силни, че подпорите на няколко места паднаха.

Аз и Брил се затичахме към главната галерия, която водеше към изхода. Когато я приближихме, видяхме, че по нея бягат отчаяно миньорите. Крещяха страшно, блъскаха се, падаха един върху друг, тъпчеха безмилостно падналите и тичаха лудо към по-горните галерии.

Оставяха зад себе си доста убити и контузени. Не бяхме стигнали далече, когато се чу друг взрив, много по-силен от първия. Като че цялата галерия се срути върху ни. Стените рухнаха сред огнената стихия, която рушеше всичко, създавайки по пътя ни почти непреодолими препятствия. В миг бях заобиколен от пламъци и прикован на мястото си от непреодолима сила.

Инстинктивно покрих лицето си с ръце, за да запазя очите си, но пламъците ме обхванаха и овъглиха дясната половина на лицето ми и ръката.

Окото ми се пръсна, като че ли пробито от горещо желязо. Испитах страшна, непоносима болка. По чудо силната експлозия ме хвърли към филтрите, които бяха наводнили галерията. Пламналите ми дрехи угаснаха моментално. Приятелят ми Брил бе по-щастлив. Отърва се със слаби обгаряния, тъй като беше зад мен и огнената стихия не го засегна. Наистина дрехите му пламнаха, но лицето му, и особено очите му, бяха пощадени. Не зная колко време съм лежал там.

Измъкнал ме е Брил. Лампите ни бяха станали на парчета. И се бе наложило да ме търси пипнешком.

— Брил — извиках аз, когато дойдох в съзнание, преодолявайки страшните болки. — Трябва да стигнем до изхода. Сигурно спасителните команди вече са дошли.

— Ще можеш ли да се движиш? — попита ме той.

Превързах с кърпа раненото си лице и като се мъчех да превъзмогна страшните болки се затътрих напред.

Всички лампи в главната галерия бяха угаснали. Навсякъде цареше страшен мрак. Бяхме като изгубени в морето моряци — без посока и компас. Вървахме мълчаливо, опипвайки с ръце дясната страна на галерията. Страхувахме се да говорим. Като че ли гласовете ни щяха да я съборят. Трябва да сме минали 30–40 крачки, когато Брил каза:

— Вървим по главната галерия.

Как установи това, не зная. Може би случайно. Движихме се в дълбока тъмнина, без да знаем къде отиваме. Къде ли беше изходът, надясно или наляво?!

Брил ме хвана за ръка и ме помъкна. Галерията беше широка и трудно бихме намерили стените, ако все още съществуваха. Дали силният взрив не е засегнал по-голямо пространство?!

Продължавахме да вървим, без да знаем накъде. Страшни, непоносими бяха болките ми. Устните ми горяха. Какво не бих дал за няколко капки вода. Със сетни сили следвах приятеля си. Къде ли отивахме? Невъзможно бе да се разбере.

Внезапно се препънахме в нещо и паднахме.

— Труп — каза Брил. — И не е нито първия, нито последния.

Прескочихме го равнодушно. Какво представляваше един труп в сравнение със стотиците убити и затрупани в мината. Изглежда, че в този момент бяхме загубили всякаква чувствителност. Движихме се наслуки, водени от надеждата да намерим изхода. Не се съмнявахме, че инженерите бяха изпратили вече спасителни команди от нощната смяна.

След няколко крачки Брил спря.

— Стой! Объркали сме пътя. Пред нас има препятствие.

— Не стигнахме ли вече изхода?

— Не — каза неспокойно той.

Този отговор смрази кръвта ми. Бяхме на 400 метра под повърхността на земята. Кой би могъл да ни спаси? Смъртта, за която не мислех до този момент, се превърна в нещо съвсем реално. Пощадени от гризу, сега трябваше да умрем, затрупани в галериите.

— Брил — извиках аз, — сигурен ли си, че сме стигнали главната галерия?

— Уверен съм.

— Към кой край се движим?

— Не зная. Тъмнината ми пречи да разбера.

— Дали не ни препречват пътя трупове?

— Не, стена е.

— Значи сме попаднали в напречната галерия.

Брил не отговори. По стъпките му разбрах, че се движи напред-назад. Минаха няколко минути. Върна се при мене, сложи ръка на гърдите ми и каза тъжно:

— Хари, мисля, че всичко е свършено. Невъзможно е да се движим без лампа. Не зная вече накъде вървим.

— Да се върнем — предложих аз. — Може би входовете не са затрупани. Ще трябва да се качваме, за да стигнем до горните галерии. Дай си ръката.

Положението ни беше безнадеждно. Във всеки случай не искахме да умрем, преди да сме опитали всички възможности. Желанието ни да стигнем до повърхността и да видим слънцето беше толкова голямо, че не чувствавах болките от изгарянията. Вървахме петдесет минути, хванати за ръце, като опипвахме стената. От време на време се спъвахме в някой труп и падахме. Колко много нещастници лежаха в галерията! Изненадани от огнената стихия, те всички бяха превърнати в овъглени трупове.

Почувствавах, че Брил внезапно и някак уплашено спря.

— Брил, приятелю, какво има?

— Невъзможно е да продължим — отговори той.

— Друга стена ли срещнахме?

— Да.

— Къде отиваме? Слизаме или се качваме?

— Не зная.

Почувствавах как косите ми настръхват. Страшна мъка притисна сърцето ми. Дали не идва краят?

Стояхме известно време смълчани. Страхът бе смразил кръвта ми.

— Брил — казах аз. — Да потърсим някоя лампа. Без светлина ще се загубим в лабиринта от галерии и никога не ще излезем. Все се надявам да намерим някоя лампа до трупове на загиналите. Имаш ли кибрит?

Чух го да бърка по джобовете си. След малко нададе радостен вик.

— Намерих — каза той.

За да не стават нещастия, на миньорите бе строго забранено да носят кибрит. Но страстните пушачи не винаги изпълняваха това нареждане и още с излизането от галериите запалваха лулите си.

Имаше опасност кибритът да е овлажнял. Не беше. Но Брил имаше само една клечка.

— Внимавай да не я загубиш.

— Няма да я загубя. Сега струва повече от злато.

Трябваше да се намери лампа. Не беше трудно. Имаше стотици. Всеки миньор носеше по една, а понякога и по две. Кой знае колко много имаше в главната галерия.

Върнахме се за трети път. Крачехме ту вляво, ту вдясно с надеждата, че ще се натъкнем на някоя лампа. По земята бяха разхвърляни кирки, а също така и купища въглища, които не можехме да прескочим. Най-после попаднахме на група умрели. Бяха струпани един върху друг. Брил се наведе и започна да търси. От трупове се носеше неприятна миризма на изгорено.

Внезапно радостен възглас ми даде да разбере, че моят приятел е намерил това, което търсеше.

— Лампа, намерих лампа — каза развълнувано той. — Намерих я до главата на един мъртвец.

Тъкмо бях повдигнал с напипване металическата мрежа, когато чух гласа на Брил.

— Хари — каза той, — а ако тук има още гризу?

При тези думи кръвта ми замръзна. Може би страшният газ се е събрал наново в галериите.

Няколко минути стояхме объркани. Не знаех какво да направя.

— Слушай, Брил, без светлина трудно ще намерим изхода. Не ни остава нищо друго, освен да си опитаме късмета. Все едно е дали ще

умрем от изгаряне или от глад. Дори предпочитам бързата смърт пред бавната. Да става каквото ще... Ще легнем на земята. Газът, като полек, се събира винаги горе.

Брил ми стисна развълнувано ръката.

— Сбогом, ако не се видим повече — каза той.

И като се наведе към земята, започна бавно да търси главичката на кибритената клечка. Сърцето ми заби силно. Тръпки полазиха по тялото ми. А ако кибритената клечка е влажна или ако главичката ѝ е счупена?...

В миг светна една точка. Тя се превърна в малка светлинка, а след това — в пламъче, което се разпростря и стана синьо.

— Гризу! — изкрещях аз. — Внимавай, Брил!

Сухото щракване извести, че лампата вече е затворена.

Със светкавична бързина другарят ми загаси клечката. Минутно закъснение или колебание и ние щяхме да хвъркнем във въздуха всред ураганен огън.

Никога не ще забравя хладнокръвието на славния младеж. Друг на негово място би изгубил присъствие на духа.

Светлина!

След два часа пълна тъмнина можахме да разберем къде се намираме.

Брил насочи светлината на лампата към мен и нададе вик на състрадание.

— Бедният Хари. Как си пострадал!

— Не се безпокой за раните ми. Нека се помъчим да излезем колкото се може по-скоро от този ад.

Без да обръща внимание на протестите ми, Брил разкъса единия ръкав на ризата си, натопи го в олиото на една счупена лампа и превърза лицето ми.

— Благодаря, Брил, благодаря — казах развълнуван. Сега се чувствавам по-добре и мога да те следвам. Знаеш ли къде сме?

Другарят ми огледа стените на галерията.

— Ако не се лъжа, трябва да сме близо до склад №7.

Пред нас лежаха овъглените трупове на няколко миньори, настигнати от огъня на това място.

Каква страшна гледка! Дрехите им бяха изгорели, лицата — почернели и напукани от огъня. Ръцете на всички бяха вдигнати към

лицата.

Гризу е не само лесно възпламеним. Ако миньорът не бъде убит или изгорен веднага, той умира от задушаване.

По една случайност бяхме избягнали отровната атмосфера. Сигурно голямата влага бе оказала известно влияние.

Прескочихме трупове на мъртвите миньори и след няколко минути навлязохме в главната галерия, която водеше към изхода.

И тук имаше доста трупове с овъглени лица и изгорели дрехи. Грабнах от земята още една запазена лампа и продължихме с бързи крачки. В мината цареше гробно мълчание. Не се чуваха нито ударите на кирките, нито избухванията на бомбите, нито скърцането на вагонетките и бученето на машините. Гризу накара всичко да замлъкне.

Срещяхме изпочупени вагонетки, трупове на коне и мулета, купчини въглища. Като че ли някой великан беше разхвърлял всичко в безредие. Пътеките не личаха. Стълбовете и подпорите бяха съборени. Масивните стени на галерията бяха набраздени от пукнатини, от които продължаваше да изтича страшният газ.

Едва след час стигнахме до изхода.

Очакваше ни страшно разочарование. Железните сводове се бяха срутили. Вериги, траверси и колелета бяха затрупали изхода. Погледнах Брил с опулени очи.

— Свърши се — казах. Никога не ще излезем на повърхността.

— Инженерите и работниците не са стояли със скръстени ръце — отвърна младежът. — После тук наблизо е и вход №4. Може би не е затрупан.

— Ако беше така, инженерите отдавна щяха да са тук — отвърнах аз.

Брил наведе глава и не отговори.

Останахме известно време на това място, обикаляйки като луди около желязната клетка. След това мълчаливо поехме към вход №4.

Страшно и непоносимо съмнение ни обзе. А ако и този вход е затрупан?! Мисълта, че можем да умрем от глад в царството на мрака, ни ужасяваше. По-добре беше да бяхме загинали от гризу. И в другите галерии цареше същата картина на безредие и разрушение. Движихме се с ускорени крачки. Може би вследствие силната тревога или пред страха от смъртта не чувствавах никакви болки.

Най-после стигнахме... Ново разочарование. Всички подпорни стени бяха съборени и образуваха купища от развалини. Всяка връзка с външния свят беше прекъсната. Очакваше ни бавна смърт. Погледнах Брил. Беше блед като платно. Седнах на една купчина въглища. Светли кръгове заиграха пред очите ми. Изгубих съзнание и паднах. Колко време съм лежал — час, два или повече, не зная. Лампите бяха изгаснали поради липса на олио.

От това състояние ме изтръгна глух шум, точно над главата ми. Като че ли бяха удари на кирки.

Скочих на крака и извиках:

— Брил, Брил. Помощта идва.

В отговор чух глухо стенание. Ударите ставаха все по-ясни. Луд от радост, поставих ръце на устата си и закрепях:

— Помощ! Помощ!

Ударите спряха. Напрегнат слух. Дочух като че ли далечен глас, който питаше: „Кой си?“

— Хари Бетфорт.

— Сам ли си?

— С един приятел.

— Идваме на помощ. Имайте търпение.

— Брил — извиках луд от радост.

Отново никакъв отговор. Помислих, че е заспал.

Два часа по-късно слънчевите лъчи ненадейно проникнаха през отвора.

Няколко души слязоха и приближиха до мене. Почувствувах как ме вдигнаха. След това ми се зави свят и изгубих съзнание.

Свестих се в чисто бяло легло. Главата ми беше бинтована. Бях в болницата на миньорите. Прекарах там 15 дни. На излизане научих, че Брил е настанен за лечение в приюта за душевно болни. Нещастникът.

Дадох си клетва, че не ще стъпя никога вече в мината и удържах на думата си.

Сега съм товарач на каменни въглища. Слава богу, доволен съм от новия си занаят.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.